

Розділ I

«Героєм можна бути скрізь»

Нетактовнішої особи, ніж містер Гангертон, батько моєї Гледіс, мабуть, і на світі не було: сам якийсь нашо-рошений, волохатий і неохайний, мов какаду, він був хоч і добродушний на вдачу, але надто вже самозакоханий. Коли що й могло відштовхнути мене від Гледіс, то хіба лише думка про такого тестя. Він, безперечно, був переконаний, ніби я вчащаю до них у дім тричі на тиждень тільки заради спілкування з ним, а надто щоб послухати його повчальні бесіди про біметалізм — до речі, містер Гангертон вважав себе бозна-яким авторитетом у цьому питанні.

Того вечора я протягом години, а то й більше, слухав, як він монотонним голосом роздабарював про падіння вартості срібла, про знецінення рупії, про справедливі вексельні курси й таке інше.

— Уявіть собі, що раптом постане потреба невідкладно й одночасно сплатити всі на світі борги! — вигукнув він, силкуючись здаватися страшенно обуреним. — Що ж ми матимемо за існуючої системи?

Я, звісно, зауважив на це, що в такому разі мені загрожує банкрутство. Містер Гангертон, невдоволений моєю відповіддю, схопився з крісла, вичитав мені мою повсякчасну легковажність, через що йому нема сенсу обговорювати зі мною поважні проблеми, і вибіг з кімнати переодягатись на свої масонські збори.

Нарешті ми з Гледіс лишилися на самоті. Настала хвилина, коли мала вирішитись моя доля. Цілий той вечір я почував себе, як солдат, що чекає сигналу кинутись на штурм і вагається між надією на перемогу та страхом перед поразкою.

Гледіс сиділа біля вікна, і її гордий, делікатний профіль чітко вирізнявся на тлі червоної штори. Яка ж Гледіс була гарна! Ми з нею були друзі, досить близькі друзі, але я все ніяк не міг вийти поза межі приязні, що однаково могла б існувати між мною і першим-ліпшим моїм товаришем-репортером з «Газети» — приязні відвертої і широї, та зовсім не схожої на кохання. Мене не приваблює, коли я бачу занадто вільне й невимушене ставлення до себе. Це не додає честі чоловікові. Якщо починається справжнє почуття, його мають супроводити скромність і осторога, спадок від тих давніх суворих часів, коли любов і жорстокість часто йшли поруч. Схилена долі голівка, одведений убік погляд, погідний голос, тремтлива постать — ось які справжні ознаки пристрасності, а зовсім не сміливі слова та незмигний погляд. Хоч я й недовго ще прожив на світі, але в цьому принаймні пересвідчився — чи то, може, це був інстинкт, що дістався мені у спадщину від предків.

Гледіс була жіночна у повному розумінні цього слова. Декому вона здавалася холодною і нечулою, але ця думка була зовсім хибна. Ніжно-смаглява шкіра, характерна для жінок зі Сходу, чорне, мов воронове крило, волосся, великі вологі очі, повні розкішні губи, — в неї були всі прикмети палкої натури. І все ж таки, мушу зізнатись, мені досі ні разу не пощастило її розворушити. Та сьогодні ввечері — нехай буде що буде, але я мав скінчити нарешті з непевністю і домогтись від Гледіс виразної відповіді. Можливо, вона відмовить мені, однак краще бути відкинутим коханцем, ніж просто братом.

Вирішивши так, я вже збирався порушити ніякову довгу мовчанку, коли на мене критично зиркнули карі очі Гледіс, і гордовита голівка хитнулася з дружнім докором.

— Я передчуваю, що ви хочете освідчитись у коханні, Неде. То краще не треба. Я волюю, щоб між нами все лишалося, як і раніше.

Я присунув свого стільця трохи ближче.

— Але як ви здогадалися, що я збираюся просити вас стати моєю дружиною? — спитав я, глибоко здивований.

— Хіба ж це коли-небудь становило таємницю для жінки! Ви думаєте, хоч одну з нас освідчення в коханні захопило зненацька? Тільки... любий Неде, наше приятелювання таке миле й приємне! Шкода було б втратити його! Невже ж, по-вашому, не прекрасно, коли юнак і дівчина можуть розмовляти так невимушено, як оце розмовляємо ми з вами?

— Не знаю, Гледіс. Я, бачите, можу розмовляти невимушено і з... І з начальником залізничної станції. — (Не уявляю, чому спав мені на думку саме цей урядовець, але слово вихопилося, і ми обоє пирснули сміхом.) — Ні, Гледіс, наші розмови мене анітрохи не вдовольняють. Я хотів би обняти вас, пригорнути вашу голівку до своїх грудей, я хотів би, Гледіс...

Побачивши, що я лаштуюся продемонструвати деякі з цих бажань, Гледіс скочила зі стільця.

— Ви зіпсували все, Неде! — мовила вона. — Як вільно й любо відчуваєш себе, доки не станеться таке! Який жаль! Невже ви не можете стриматися?

— Таж не я це винайшов, — спробував я захиститись. — Така людська природа. Це — кохання.

— Може, коли кохають обоє, воно буває якимось інакше. Я, однак, ніколи не відчувала чогось такого.

— Але ви — з вашою вродою, з вашим серцем ви мусите це відчути! О, Гледіс, ви вроджені для кохання! Ви мусите покохати!

— Тоді треба почекати, коли це прийде саме собою.

— А чом би вам не покохати мене, Гледіс? Чи то моя зовнішність стає на заваді, чи що інше?

Обличчя її трохи проясніло. Вона простягла руку — таким милим жестом, — відхилила назад мою голову і, усміхнувшись, пильно подивилась мені в очі.

— Ні, не в цьому справа, — промовила вона нарешті. — Ви від природи немарнославної, і вам я можу сміливо сказати, що не в цьому справа. Причина серйозніша.

— Моя вдача?

Гледіс суворо хитнула головою.

— То що мені зробити, щоб поліпшити її? Сідайте й поговорімо душа в душу. Я вже не буду, не буду, тільки сядьте.

Вона глянула на мене з сумнівом, красномовнішим, ніж усе, сказане досі. Яким дурним і примітивним виглядає це все, коли його викладаєш на папері!.. Чи то мені так здається? Та хоч би там як, а Гледіс таки сіла.

— Ну, а тепер скажіть, чого мені бракує?

— Я кохаю іншого...

Тепер мені довелось зірватися зі стільця.

— Це не хтось такий конкретно, — усміхнулася Гледіс, побачивши переляк на моєму обличчі, — а просто мій ідеал. Я ще не зустрічала в житті когось, хто був би на нього схожий.

— Розкажіть же мені, який він. Кого він нагадує?

— О, зовнішністю він, можливо, дуже схожий на вас.

— Як це мило сказано, Гледіс! Але... що ж він робить такого, чого не роблю я? Бодай натякніть, хто він — прихильник тверезості, вегетаріанець, аеронавт,

теософ, надлюдина? Я спробую стати ним, Гледіс, тільки скажіть мені, що саме вам у ньому подобається.

Вона засміялася з моєї готовності пристосуватись до будь-яких вимог, але зауважила:

— По-перше, мій ідеал, мабуть, не казав би такого. Він твердішої, суворішої вдачі, не поступається так легко на примхи вередливої дівчини. А головне — це чоловік, здатний до чину, до дії, він без страху гляне в очі смерті. У нього за плечима неабиякий досвід і незвичайні пригоди. Я покохала б не його самого, а здобуту ним славу, бо відсвіт тієї слави відбився б і на мені. Згадайте Річарда Бертона. Читаючи Бертонову біографію, написану його дружиною, я зрозуміла, чому вона так кохала свого чоловіка... А леді Стенлі! Чи вам запам'ятався чудовий останній розділ її книжки про чоловіка? Ось яких чоловіків може обожнювати жінка, не принижуючи себе, а, навпаки, підносячись в очах цілого світу, як натхненниця його геройських вчинків!

Гледіс була така чарівна в своєму запалі, що я ледве не зламав піднесеного тону нашої розмови. Проте мені пощастило опанувати себе.

— Але не можуть же всі бути такими, як Стенлі та Бертон, — сказав я. — До того ж не завжди й нагода є для цього. Я, принаймні, ніколи не мав такої нагоди, а якби вона мені випала, я б уже її не прогавив.

— Ну ні, нагода є завжди й скрізь довкола нас. Одна з прикмет мого ідеалу — що він сам творить собі таку нагоду. Я його ще ніколи не бачила навіч, хоч мені здається — я дуже добре його знаю. Героєм можна бути скрізь, і нагода тільки чекає, щоб нею скористалися. Чоловіки повинні чинити героїство, а жінки — винагороджувати героїв коханням. Пам'ятаєте цього молодого француза, що минулого тижня полетів на аеростаті? Вранці лютувала буря, але день польоту призначили заздалегідь, і

він на поліг, щоб летіти. За добу його віднесло вітром за тисячу п'ятсот миль, і аеростат упав десь у центрі Росії. Оце таку людину я й маю на увазі. Подумайте про жінку, що її він кохає, — як інші жінки, напевне, заздять їй! Ось такою жінкою я б хотіла бути, щоб мені заздрили, який у мене чоловік герой.

— Заради вас і я зробив би так!

— Але ж це треба робити зовсім не заради мене! Ви мусите чинити так тому, що не можете інакше, тому що така вже ваша натура, тому що мужність вимагає від вас героїчного чину. Скажімо, коли місяць тому ви описували вибух у Віганських вугільних копальнях, хіба вам не варто було самому спуститися туди й подати допомогу потерпілим, не зважаючи на чадний газ?

— Я спускався.

— Але ви ніколи не казали мені про це!

— Бо в цьому не було нічого особливого.

— А я й не знала, — Гледіс глянула на мене з дещо більшою цікавістю. — Це було сміливо з вашого боку.

— Я мусив спуститись. Не можна написати доброго репортажу до газети, коли сам не побуваєш на місці пригоди.

— Що за прозаїчний мотив! Він розвіює всю романтику, яка оповивала ваш вчинок. Ну, та незалежно від мотиву, я дуже рада, що ви спускались у копальні. — І вона простягла мені руку, але так граційно та поважно, що я міг тільки нахилитись і поцілувати її. — Може, у ваших очах я й дурненька з цими своїми дівчачими примхами, але мої мрії мені здаються такими реальними, вони така невід'ємна частка мене самої, що інакше жити я не можу. Якщо я колись і одружуся, то тільки з людиною уславленою.

— І слушно! — скрикнув я. — Ви належите до тих жінок, які надихають чоловіків. Хай-но тільки постане яка

нагода, і я її нізачо не промину. Ось ви кажете, що ми мусимо самі творити свою славу. Як, скажімо, Клайв. Звичайний собі клерк, а підкорив цілу Індію. Ні, присягаюся вам, світ ще почує про мене!

Мій ірландський запал викликав сміх у Гледіс.

— А чом би й ні? — сказала вона. — Ви маєте все, що для цього треба: молодість, здоров'я, силу, освіту, енергію. Спершу мені було прикро вас слухати, але тепер... тепер я страшенно рада, що мої слова викликали у вас такий настрій.

— А коли б я зробив щось таке?

Тепла оксамитна рука легенько затулила мені рота.

— Годі вже, сер! Ви ще півгодини тому повинні були бути на роботі в своїй редакції. Мені не стало духу нагадати вам про це. Але з часом, коли ви здобудете собі якесь помітне місце в світі, ми, можливо, й повернемося до сьогоднішньої розмови.

Через кілька хвилин я вже наздоганяв кембервельський трамвай у тумані листопадового вечора, рішуче певний, що не мине й дня, як я знайду нагоду вчинити якесь геройство, гідне моєї прекрасної дами. Але хто б в усьому світі міг уявити, яких неймовірних форм набуде це геройство і яким дивовижним шляхом прийду я до нього!

Цей вступний розділ, як, може, здається комусь із читачів, не має ніби нічого спільного з подальшою моєю розповіддю. Але ж без нього не було б і самої розповіді. Бо порвати, як то зробив я, з усім своїм попереднім життям і поринути в таємниче, загадкове, невідоме, де на тебе чекають великі пригоди й велика нагорода, здатний тільки той, хто пройнятий певністю, що героєм можна бути скрізь, тільки той, хто докладає всіх зусиль до героїчного чину.

Тож уявіть, в якому стані прийшов я до редакції «Щоденної газети», де працював рядовим репортером, як я затявся по змозі ще того ж таки вечора знайти нагоду стати героєм, гідним моєї Гледіс. Чи ж вона не мала серця, чи була така себелюбна, коли зажадала, щоб я за-для її прославляння наразив своє життя на небезпеку? Такі запитання можуть постати лише в голові людини літньої, а не палкого двадцятитрилітнього юнака, котрий уперше закохався.

Розділ II

«Спробуйте, — може, вам і пощастить із професором Челенджером»

Мені завжди подобався Макардл, старий, буркотливий, згорбатілий рудань, редактор відділу новин, та й він до мене, здається, непогано ставився. Звичайно, справжнім нашим владарем був Бомон, але Бомон перебував здебільшого у розрідженій атмосфері олімпійських високостей, звідки він завважував тільки речі, розміром не менші за міжнародну кризу або падіння кабінету міністрів. Часом ми бачили, як у самотній величі він простував до свого кабінету-святинища, очима втупившись у далечінь, а думками шугаючи на Балканах чи над Перською затокою. Для нас він був недосяжний, тож в усіх наших справах ми зверталися до Макардла, його першого помічника.

Коли я ввійшов у кабінет до старого, він кивнув мені і зсунув окуляри на лисину.

— Ну, містере Мелоуне, мушу вам сказати, що ви прогресуете! — привітно мовив він із приємним шотландським акцентом.

Я подякував йому.

— З вибухом у вугільних копальнях ви чудово впоралися. Не гірша вийшла й пожежа в Саусворку. Безперечно, ви маєте хист описувати. То який у вас клопіт?

— Я хотів просити вас зробити мені ласку.

Він стривожено зиркнув на мене.

— Умгу, умгу... І яку саме?

— Чи не могли б ви, сер, послати мене кудись, давши серйозне доручення від газети? Я докладу всіх сил, щоб привезти цікавий матеріал.

— Яке саме доручення маєте ви на думці, містере Мелоуне?

— Таке, сер, щоб, виконуючи його, я зазнав би пригод і небезпек. Запевняю вас, я докладу всіх сил, щоб добре впоратись. І що важче буде завдання, то краще.

— Вам, я бачу, закортіло вкоротити собі віку.

— Ні, сер, я хочу виправдати своє існування.

— Любий мій містере Мелоуне, це щось таке занадто... занадто вже екзальтоване! Боюся, що час для таких екзальтацій уже минув. Наслідки отих «спеціальних доручень» ледве покривають видатки на них. А головне, такі доручення можна давати лише досвідченим газетяркам, які мають довіру в публіки. Великі білі плями на географічних картах уже заповнено, і на землі більше нема місця для романтики... А втім, стривайте! — додав він і несподівано всміхнувся. — Білі плями на картах навели мене на одну думку. Що, якби викрити одного шахрая — такого собі сучасного Мюнхгаузена? Довести, що він брехун, і висміяти його? Га, хлопче? Це було непогано. Як ви гадаєте?

— Куди завгодно, що завгодно — я на все пристану.

Кілька хвилин Макардл сидів, поринувши в задуму.

— Цікаво, чи пощастить вам заприятелювати з цим суб'єктом або хоч поговорити з ним, — промовив він урешті. — Ви, здається, маєте талант знаходити спільну мову з людьми, викликати у них симпатію. Чи то це тваринний магнетизм у вас, чи юнацька вітальність, чи що інше. В усякому разі, я зазнав цього на собі самому.

— Ви дуже люб'язний, сер.

— Так ото спробуйте — може, вам і пощастить із професором Челенджером з Енмоур-Парку. Я був трохи приголомшений.

— Челенджер! — скрикнув я. — Професор Челенджер, славетний зоолог! Той самий, що розтрошив щелепу Бланделові з «Телеграфу»?

Редактор відділу новин похмуро всміхнувся.

— А вам це не подобається? Хіба ви не казали, що шукаєте пригод?

— Але пригод ділового характеру, сер.

— Оце ж і є. Я не думаю, щоб він завжди був такий лютий, як тоді. Може, Бландел потрапив до Челенджера в недобру хвилину, може, не зумів підійти до нього. Вам, сподіваюся, пощастить більше — може, ви зумієте взяти його своєю тактовністю. Це, я певний, саме для вас справа, і для «Газети» воно саме те, що треба.

— Але ж я анічогісінько не знаю про професора, — сказав я. — Його ім'я я пам'ятаю тільки в зв'язку з судовим процесом за побиття Бландела.

— У мене знайдуться деякі матеріали, що стануть вам у пригоді, містере Мелоуне. Свого часу я цікавився професором. — Він витяг із шухляди аркуш паперу. — Ось короткі відомості про нього: «Челенджер, Джордж Едвард. Народився в Ларгсі року 1863-го. Освіта: Ларгська школа, Единбурзький університет. 1892 року — асистент у Британському музеї. 1893 року — старший асистент на кафедрі порівняльної антропології. Того ж року звільнився з роботи, звинувачений у нетактовності в листуванні. Одержав Крейстонську медаль за студії в галузі зоології. Член закордонних наукових установ...» — тут сила різних назв, кільканадцять рядків петитом: «Бельгійське наукове товариство, Американська академія наук, товариство Ла-Плата» і таке інше, і таке інше. «Колишній президент Палеонтологічного товариства...